

vrijednosti, ponajprije znanje. Otuda u nas više sofisticiranih medicinskih uređaja nego stručnjaka ravnih velikim imenima američke ili zapadno-evropske medicine. (Vjesnik, 4. 2. 86., 1.) – *inapokon, više treba cijeniti i onoga tko je kadar razvijenom tržištu ponuditi makar i "privjesak" (osobito ako je sofisticiran poput automobila) i na njemu zaraditi devizni profit, nego onoga tko "sve zna bolje" – ali nema uspjeha.* (I. Bešker, Vjesnik, 4. 4. 86. 5.) – ... jedan od njegovih kompjutora ima ugrađen vrlo sofisticirani program za obradu teksta s ukomponiranim rječnikom i pravopisom. (V. Matek, Vjesnik, 20. 4. 86. 8.) *Silvio Mangiagli bavi se – mumificiranjem ukrasnog zelenila. Raslinje se dehidrira naglim sušenjem u komori s vrelim zrakom, a zatim mu se žilice ispune kemikalijom koja ga impregnira za sva vremena. Divota! (...) Mumificirano cvijeće doista izgleda kao živo, sačuvane su prirodne boje, nema truljenja ni sušenja, nema propadanja. Uvjerljivo je uvjerljivije (!) od umjetnog, onog iz svile (koje proizvode cijele industrije u Kini, Hongkongu, Tajlandu...) plastike (vulgarnih imitacija ili sofisticiranih, s otiscima pravnih listova i cvjetova na foliji), papira ili metala.* (R.V.T., Vjesnik, 30. 7. 87. 2.)

U tim je primjerima sofisticirana rasvjeta, medicinski uređaji, program, "privjesak", automobil, imitacija, pa već to pokazuje da taj pridjev nema ni na tehničkom području baš usko značenje.

Sofisticiran upotrebljava i Tanja Torbarina, ali kako se ona ruga i jezikom, teško je znati koliko ona taj pridjev upotrebljava ozbiljno, a koliko da se naruga, ali su i njezini primjeri zanimljivi jer je jednom sofisticirana Ksenija Urličić, a drugi puta suvenir:

Naravno da ću radije gledati Kseniju Urličić, koja i svojom sofisticiranom po-

javom dokazuje da je dobro informirana... (Danas, 27. 5. 86., 43.) – Ako mi još netko ovoga ili bilo kojega ljeta u svom komentaru o turizmu na TV spomene i osudi čaplje, ja pucam. Što se fataju tih jadnih tica. Kao to je grozan suvenir. Kao moramo provesti širu društvenu akciju da nam suvenir budu nešto fenomenalno sofisticirano. Maltene kroz suvenire mi ćemo likovno preodgajati njihove kupce... (Danas, 20. 8. 85. 62.)

U primjeru

Kada se sve to zbroji onda se vidi uz koliko je teškoća unapređivan izvoz naših vina. Unatoč svemu, upravo na zasićenim i sofisticiranim tržištima postigli smo nekoliko spektakularnih rezultata... (Srećko Ljubljanović, Danas, 17. 9. 85., 62.) sofisticiran znači izbirljiv, probirljiv, (visoko)zahtjevan.

A kad se jednom značenje počne tako nekontrolirano širiti, onda tom širenju nema kraja. Tako u idućem primjeru sofisticiran znači zapravo eufemistički:

U Makedoniji se pod sofisticiranim izrazom "financijske konsolidacije" podrazumijeva rješavanje "fenijevskih" nevolja... (Danas, 18. 11. 86., 8.)

Sigurno je da to nisu sva značenja, to su samo ona koja sam usput zabilježio. Primjeri pokazuju da nam taj pridjev nije potreban, a tko misli da jest, tada bi ga trebao upotrebljavati s jasno određenim značenjem, ako se to uopće može. Primjeri pokazuju da je dosadašnja upotreba frazerska.

Stjepan Babić

LUPA U JEZIKU

Lupa nije ugodna pa ipak ona u posljednje vrijeme sve više preplavljuje hrvatski jezik. Kao primjer dovoljno je navesti

samo nekoliko nadnaslova, naslova i podnaslova iz naših novina:

"Divlji" pod lupom

Večernji list, 8.3.86.4

Nuklearne elektrane pod lupom

Vjesnik, dan kasnije, 5.

Arhivi pod kadrovskom lupom

Vjesnik, 23. 5. 86. 3

Pravopisni priručnik pod lupom stručnjaka

Vjesnik 9. i 10. 1. 87. 1

Tjedan pod lupom

Večernji list, 8. 2. 87. 31.

Pod lupu stavljeni osnovni pravci aktivnosti...

Vjesnik, 13. 2. 87. 1

Pod lupom javnosti

Danas, 21. 7. 87. 11

Mjenice pod lupom inspektora

Vjesnik, 21. 8. 87. 4

Odakle najedanput tolika lupa? Oni upućeniji znaju, ali manje upućeni samo slute ili ne znaju pa treba reći nešto više: nije riječ o *lûpi* 'ljupnjavi', nego o *lûpi* posebnoj vrsti stakla kojim se predmeti povećavaju pa se bolje vide. To se upotrebljava i u prenesenom značenju kad se želi reći da se što dobro, bolje, temeljito razmatra, ispituje, provjerava i tako sve dolazi pod lupu, pogotovu danas kad smo postali kritičniji, kad više nema tabu–tema.

Budući da istozvučnice nisu baš povoljne za sporazumijevanje, to riječi *lûpa*¹ i *lûpa*², kako su označene u Rečniku dviju Matica, one žive i one druge, to ih neki pokušavaju razjednačiti naglaskom tako da, za *lûpa*² govore *lûpa*, ali to se baš ne prihvaća lako. Muče se jer ne znaju ili neće da znaju da se *lûpa*² hrvatski jednostavno kaže *povećalo* pa sve što se stavlja pod *lupa*² trebalo bi zapravo staviti *pod povećalo*. Ima doduše u Vjesniku povremena rubrika koja se zove *Pod povećalom*, ima na zagrebačkom radiju

dječja emisija *Povećalo*, koju vodi Vesna Svaguša, tu možemo spomenuti i *Povećalo* Vicana Vicanovića, ali to je već pomalo staromodno, to nije moderno. danas je moderno zbližavanje naroda pomoću zbližavanja jezika. Da ne bi tko krivo razumio, valja reći da nitko dobronamjeran ne može imati ništa protiv zbližavanja naroda, ali normalnim postupcima. Kada se to radi pomoću zbližavanja jezika, tada to znači destandardizaciju, destabilizaciju, razaranje jezika. Da je tako, mogao bih navesti mišljenja onih koji su to zbližavanje već iskusili na svojim tetkama, mišljenje Jozefa Ružičke, Jána Horeckoga, Ľudovíta Nováka, Jána Kačale, Ladislava Dvonča i drugih Slovaka, ali ostavimo zasad njihova iskustva za drugu priliku, najjača su iskustva koja se steču vlastitim pogreškama. Odmah je jasno da moraju stradavati riječi kad se "zbližavanje jezika" postavi kao lingvističko–političko pravilo. *Povećalo* je prva žrtva na tom oltaru.

No žrtve se isplate jer donose plodove. Tako smo se tom žrtvom zbližili sa Slovincima i Makedoncima jer i jedni i drugi imaju već otprije riječ *lupa* u značenju 'povećalo'. Slovenci imaju doduše i *povećalno steklo*, ali ipak kažu *postaviti, vzeti pod lupu napake i pomankljivosti*, a Makedonci stavljaju *pod lupa(ta)*. Kad su Slovenci i Makedonci uzeli riječ *lupa*, nisu znali za parolu "zbližavanje naroda pomoću zbližavanja jezika", ali je njima to bilo lakše, oni nemaju riječ *lupa*¹ pa nisu morali ništa žrtvovati.

Kad se ta parola uzme kao ozbiljno lingvističko pravilo i u svoj njegovoj širini, tada ne smijemo ostati samo u jugoslavenskim okvirima. Moramo s njim izaći na svjetsko tržište, bar na europsko. Neki to čine pa sam tako i ja na tom tržištu 3. veljače 1987. posegnuo za *Süddeutsche Zeitung* i na 6. strani našao

naslov

Menschenrechte unter der Lupe.

Tad mi je sinulo zašto se u hrvatskom jeziku najednom sve stavlja pod lupu, a ne pod povećalo: jer je na djelu pravilo o zbližavanju naroda pomoću "zbližavanja jezika". *Lüpa*² znači zbližavanje u europskim okvirima, francuski se to kaže *sous la loupe*, dakle *lupa*² otvara nam put u Europu. Ako na tom putu zaškripi *lupa*¹ – a da će smetati *lupa*², to je sigurno, treba je zviznuti da zapamti svoje, treba je jednostavno odstraniti i zamijeniti riječju *lupnjava*. Ako dakle *lupa*¹ bude druga žrtva na tom putu, nije važno kad se jezici zbližavaju. Jer zbližiti se jezično s Nijemcima i Francuzima nije mala stvar. S

Englezima, a preko njih i s Amerikancima, Australcima zbližavamo se i onako snažno jer uzimamo stotine i tisuće engleskih riječi, potrebnih i nepotrebnih, nije važno kad je važno zbližavanje jezika.

Samo što ćemo u tom zbližavanju s Talijanima. Oni ne mogu uvesti riječ *lupa* za povećalo jer *lupa* u talijanskom znači 'vučica'. Nema im druge nego da se ugledaju u Hrvate i da uz dosadašnju riječ uvedu i drugu s indeksom, tj. *lupa*². Tada bi njihova i naša *lupa*² značila isto, dakle postigli bismo velik uspjeh u zbližavanju jezika. Kakav li će tek zamah dobiti to pravilo kad za naš recept saznaju Švicarci! Joj, što će se dočepati krasna posla. Sretni oni!

Stjepan Babić

VIJESTI

STIŽE TREĆI NARAŠTAJ

Predsjedništvo HFD na svojoj sjednici od 27. travnja 1987. prihvatilo je prijedlog uredništva Jezika da se nakon odlaska Božidara Finke uredništvo popuni novim članom i da to bude dr. Marko Samardžija. Tako je Jezik dobio novoga urednika.

M. Samardžija magistrirao je s temom "Jezik i stil pripovjedne proze Ive Kozarčanina", dio je objavljen u XXIX. godištu Jezika pod naslovom "Osnovne značajke Kozarčaninove prozne rečenice". Doktorirao je s temom "Valentnost glagola u suvremenom hrvatskom književnom jeziku". Kao suradnik Jezika pojavio se u XXI. godištu člankom "O nazivima interesnih zajednica", a onda se povremeno javljao do XXVIII. godišta, a od tada redovito u svakom godištu, tako da je njegovo ime čitateljima Jezika već poznato.

Novi je urednik pripadnik trećega uredničkog naraštaja.

Prvom su pripadali osnivači Jezika i prvi urednici: Lj. Jonke (r. 1907), J. Hamm (1905), M. Hraste (1898), A. Barac (1894), P. Skok (1881), S. Živković (1895). Oni su rođeni u rasponu od 25 godina, ali su zajedno uredili samo prvo godište, drugo Jonke, Hamm, Hraste i Živković, od trećega do desetoga urednici su bili prva trojica, a njihov je naraštajni raspon samo devet godina.

U jedanaestom godištu sa S. Babićem (1925) došao je drugi naraštaj, osamnaest godina mlađi od prvoga, a zatim su pristizali drugi istoga naraštaja: B. Finka (1925), M. Moguš (1927), R. Katičić (1930), I. Škarić (1933), A. Šojat (1928). Njima naraštajni raspon iznosi osam godina. Sedam godina uređivala su Jezik zajedno prva dva naraštaja, a onda je ostao samo drugi i uredio sedamnaest godišta.

Sad je došao prvi pripadnik trećega naraštaja, rođen je 1947., razmak je od drugog 22 godine. Neko ćemo vrijeme